

והא אסתר פרהסיא הואי - בדין יהרג ואל יעבור וביסוד היתר קרקע עולם

מתכוין להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו, או אנס אשה לבועלה וכיוצא בזה, אבל אם נתכוין להעבירו על המצות בלבד, אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל יעבור ואל יהרג, ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל יהרג ואל יעבור, ואפילו לא נתכוין להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד.

ה. שו"ע יו"ד | סימן קנז סעיף א

כל העבירות שבתורה, חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים, אם אומרים לו לאדם שיעבור עליהם או יהרג, אם הוא בצנעה יעבור ואל יהרג. וכו' ואם הוא בפרהסיא, דהיינו בפני עשרה מישראל, חייב ליהרג ולא יעבור אם העובד כוכבים מכיון להעבירו על דת אפילו על ערקתא דמסאנא (ב"י). אבל אם אינו מכיון אלא להנאתו, יעבור ולא יהרג. וכו' ובעבודת כוכבים, ג"ע, ש"ד אפילו בצנעה ושלא בשעת הגזרה, ואפילו אין העובד כוכבים מכיון אלא להנאתו, יהרג ואל יעבור. **הגה:** ודוקא כשאומרים לו לעשות מעשה, כגון שאומרים לאיש לגלות ערוה או שיהרג, אבל אם אונסים לאשה לבא עליה, או שרוצים להשליכו על התינוק להרגו וכו' אין צריך ליהרג. (ב"י בשם תוספות ור"ן פרק כ"ש) וכל איסור עבודת כוכבים וג"ע וש"ד אף על פי שאין בו מיתה, רק לאו בעלמא, צריך ליהרג ולא לעבור.

ש"ד

ט. א"צ ליהרג. אלא א"כ הוי בפרהסיא כ"כ רבינו ירוחם סוף נ"ח ומביאו בבדק הבית ותימה מנ"ל הא דאע"ג דכתבו התוספות והרא"ש ס"פ סורר ומורה ורפ"ק דכתובות גבי הא דפריך והא אסתר בפרהסיא הוי ולא פריך דגילוי עריות הוא היינו לס"ד דמקשה אבל למאי דמתרץ התם אסתר קרקע עולם היתה אפילו בפרהסיא א"צ ליהרג מטעם קרקע עולם כדמוכח להדיא בתוס' והרא"ש שם ואפשר סבירא ליה לרבינו ירוחם דרבא דמשני התם הנאת עצמו שאני פליג אאביי וסבירא ליה כדקס"ד דש"ס מעיקרא דמטעם קרקע עולם בפרהסיא יהרג ואל יעבור אבל לא ידעתי מנא לן הא דאפשר דלענין דינא רבא מודה לאביי וכן משמע בהרא"ש וגם הרי"ף הביא פירוקא דאביי ודרבא אלמא ס"ל דתרווייהו קושטא נינהו לדינא וכן משמע בר"ן פ' כ"ש וכו' דעת הרב:

ו. בבא קמא דף כז עמוד א

ואמר רבה: נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה והזיק ובייש - חייב על הנזק ופטור בד' דברים, ברוח מצויה והזיק ובייש - חייב בד' דברים ופטור על הבשת,

ז. כסף משנה | הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה ה

כתב הרמ"ן אף על פי שנמצא בתוספתא כדבריו לא ידענא טעמא מאי דהא מסיק בגמרא (פסחים כ"ה) דמש"ה אמרינן בש"ד יהרג ואל יעבור דסברא הוא מאי חזית דדמא דידך סומק טפי והכא ליכא האי סברא דהא יהרגו כלם והוא עצמו ומוטב שיהרג הוא עצמו ואל יהרגו כולם. ואני אומר שאין טענתו טענה על התוספתא דאיכא למימר דהתם שאני דיחדו לו וא"ל קטול לפלניא ומש"ה אי לאו טעמא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי לא הוה אמרינן דיהרג ואל יעבור והיינו דקתני סיפא יחדוהו להם אבל ברישא שלא יחדוהו שלא אמרו אלא תנו אחד מכם ונהרוג אותו בכל אחד מהם שירצו למסור אותו איכא למימר להו מאי חזיתו שתמסרו את זה תמסרו אחד מכם ותצילו את זה דמאי חזיתו דדמא דהאיך סומק טפי דלמא דמא דהאי סומק טפי וע"פ טענה זו א"א להם למסור שום אחד מהם אבל אי קשיא על ר"ל קשיא דאמר שאע"פ שיחדוהו להם אם אינו חייב מיתה לא ימסרוהו דהא ליכא הכא סברא דמאי חזיתו דדמא דידך סומק טפי שהרי הוא והם נהרגים אם לא ימסרוהו. ואפשר לומר דס"ל לר"ל שמ"ש דבש"ד סברא הוא אינו עיקר הטעם דקבלה היתה בידם דש"ד יהרג ואל יעבור אלא שנתנו טעם מסברא להיכא דשייך אבל אין ה"נ דאפילו היכא דלא שייך האי טעמא הוי דינא הכי דיהרג ואל יעבור:

א. רש"י | מסכת יומא דף פב עמוד א

אף נערה המאורסה - אם יאמרו: בעול ארוסת חבירך או תיהרג יהרג ואל יעבור, אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה, דהיא אינה עושה כלום, דקרקע עולם בעלמא היא, וראיה לדבר אסתר.

ב. רא"ש | מסכת כתובות פרק א

ולידרוש להו דאונס שרי ותימה היאך נדרוש להו דאונס שרי הלא היא מחויבת למסור עצמה כיון שהיא אשת איש דאמרינן (סנהדרין דף עד א) כל עבירות שבתורה יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ותירץ ר"ת וכו' והא דקאמר הכא ולידרוש להו דאונס שרי הכי פירושה ואינה מחויבת למסור עצמה משום דקרקע עולם היא ואינה עושה מעשה דמהיכא גמרינן דבעריות מחויבת למסור עצמה מרוצח כדאמרינן בסנהדרין (דף עד א) מה רוצח יהרג ואל יעבור וכו' ורוצח גופיה הא דמיחייב למסור עצמו היינו כשעושה מעשה אבל אם אמרו לו הנח שנזרוק אותך על התינוק להתמעך דאחר שאינו עושה מעשה בהא ודאי אמרינן מאי חזית דדמא דחברך סומק טפי דלמא דמא דידך סומק טפי וגבי נערה המאורסה גרסינן יהרג ואל יעבור ואבועל קאי אי נמי גרסינן תיהרג מיירי דהיא עושה מעשה ומביאתו עליה והא דלא פריך גבי אסתר והא גילוי עריות הואי משום ידיע שפיר דטעמא דקרקע עולם מועיל שאינה מחויבת למסור עצמה משום עריות אבל ס"ד כיון דפרהסיא הוא איכא חלול השם ומשני כיון דקרקע עולם היא אפי' חילול השם.

ג. נימוקי יוסף | מסכת סנהדרין דף יז עמוד ב

קרקע עולם היא. אינה עושה מעשה כי הוא עושה בה מעשה והא דלא מקשה הא אסתר שעת הגזרה הואי משום דלא מיקרי גזרה אלא כשהגזרה מיוחדת באומה אחת לבד אבל אחשוורוש לא על ישראל בלבד גזר אלא על כל מדינות מלכותו: וא"ת אמאי לא מקשה אסתר גילוי עריות היא דודאי כיון שהנכרי הבא על אשת ישראל נהרג על ידה כדאמרינן פרק ארבע מיתות [דף נז ב] בא על עריות ישראל נדון בדיני ישראל גם היא ודאי נהרגת מאותו השם עצמו וקרא דאשת רעהו לא ממעט אלא בישראל הבא על הכותית דלא חשיב לן אישות דידהו אבל אישות דישאל ודאי אישות הוא אפילו לגבי בני נח. י"ל דלא ברירא ליה דרשה [מגילה דף יג א] דאל תקרי לבת אלא לבית והא דאמרינן קרקע עולם לפי שיכולין לכופ אותה על כך בע"כ ובכי הא אין לה למסור עצמה למיתה שהרי אפשר שאפילו תמסור עצמה יכופו אותה לדבר עבירה ובכי האי גוונא שרי ואפילו בשלשה עבירות חמורות דאי לא למאן דאמר [שם] אל תקרי לבת אלא לבית דאשת איש היתה אמאי לא מסרה עצמה למיתה על כך וליכא למימר דמשום דלהנאת עצמו הוא שרי דבג' עבירות הללו לא שרי משום הנאת עצמן כדאמרינן גבי העלה לבו טינא לקמן אלא ודאי משום דקרקע עולם היא לא מסרה עצמה למיתה וה"ה לכל דבר שבידיהם להעביר בעל כרחנו שאין לנו למסור עצמנו למיתה בשב ואל תעשה כגון אסתר ואפילו בשעת השמד כדאמרינן [שבת דף מט א] גבי אלישע בעל כנפים שנטל תפילין מראשו כשראה קסדור ושעת השמד היתה ואעפ"כ נטלם הוא לפי שהיה בידם להעביר:

ד. רמב"ם | הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה א

א. כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי, כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

ב. במה דברים אמורים בשאר מצות חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים, אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג, ג יהרג ואל יעבור, במה דברים אמורים בזמן שהעובד כוכבים

ולפי שיטה זו מאי דאמרינן בגמ' אף נערה מאורסה תהרג ואל תעבור קשה דלמה תהרג והלא אינה עושה שום מעש' ופטורה בין לאביי בין לרבא. לפיכך גרס הר"ז הלוי ז"ל אף נערה המאורס' יהרג ואל יעבור והיינו הבעל דקא עביד מעשה. אלא דלא קשיא גרסת תהרג ואל תעבור משום דמיירי כגון שאמרו לה אם לא תביאי עליך פלוני תהרג ובכה"ג בדין הוא שתהרג דהא עבדא מעשה. א"נ בשעלה בלבה טינא שאין לה להתרפאות בג"ע:

יג. מלחמת ה' | מסכת פסחים דף ו עמוד א

כתוב בספר המאור נמצא כתוב בהלכות הרב ז"ל מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור ואנן לא גרסי' הכי אלא אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור אבל היא קרקע עולם היא ותעבור ואל תהרג:

אמר הכותב זאת הטענה אינה שלא אמר אביי קרקע עולם היא אלא בשאחד אנס אותה לבעלה שמאחר שיכולין לבעול אותה בעל כרחא אם נאמר שתהרג מה הנאה יש לך אבל משכחת לה שתהרג כשהעלה לבה טינא דאמרינן תמות ואל תבעל לו והוא הדין למאי דקי"ל כרבא דאמר הנאת עצמן שאני שכשם שאם העלה לכו טינא ימות אף כשהעלה לבה טינא תמות ואל תבעל

יד. רמב"ם | הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה ד

כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה קידש את השם ברבים כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחביריו, ואלו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן, ועליהן נאמר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה, ועליהם נאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצות לא תעשה שהיא חלול השם, ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין אפילו הרג באונס, שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה שנאמר בנותן מזרעו למולך ונתתי אני את פני באיש ההוא מפי השמועה למדו ההוא לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה, ומה אם עבודת כוכבים שהיא חמורה מן הכל העובד אותה באונס אינו חייב כרת ואין צריך לומר מיתת בית דין, קל וחומר לשאר מצות האמורות בתורה, ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעשה דבר, אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה הנה הוא ככלב שב על קיאו, והוא נקרא עובד עבודת כוכבים במזיד והוא נטרד מן העולם הבא ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם.

טו. רמב"ם | הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה ו

כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים, כיצד מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה עושין, ומתפראין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים שאפילו במקום סכנה אין מתפראין בהן, ואם עבר ונתרפא עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו.

טז. בבא מציעא דף סב עמוד א

תניא: שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך - חייד קודמים לחיי חבירך.

מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור - פירש רש"י דלא גרס תיהרג דאיהי לא מחייבא למימסר נפשיה דקרקע עולם היא ובהא ניחא הא דבסוף פ' בן סורר (סנהדרין עד:): פריך והא אסתר פרהסיא הואי ואמאי לא פריך והא ג"ע יהרג ואל יעבור אפי' בציענא ולמאי דלא גרס תיהרג ניחא דלענין ג"ע ידע שפיר המקשה דמהני קרקע עולם אבל לענין פרהסיא דטעמא משום חילול השם לא אסיק אדעתיה דמהני ולהכי פריך והא אסתר פרהסיא הואי ומשני לענין פרהסיא נמי קרקע עולם היתה ומהני ותדע דאיהי דלא עבדה מעשה אין לה ליהרג דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה דיהרג היינו משום דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו' וה"מ היכא דעביד מעשה אבל אי לא עביד מעשה כגון שרוצים להפילו על התינוק כדי להורגו ואם יעכב על ידם יהרגוהו וכל כי האי גוונא אין לו ליהרג דאדרבה נימא מאי חזית דדמא דידיה סומק טפי דילמא דמא דידי סומק טפי **ועוד** דהיקישא דקרא ברוצח שהורג בידים כתיב כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו'.

טז. תוספות | מסכת בבא קמא דף לב עמוד א

איהו קעביד מעשה - ומיהו לענין חטאת ולענין מלקות חייבת דרחמנא אחשביה להנאה מעשה.

יז. חידושי הר"ן | מסכת פסחים דף כה עמוד א

בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה, פי' בתו' דמיירי כגון שאינו יכול להרפא בעץ אחר ואפי' ממינו אלא בזה כגון ע"י שדים או ד"א משום דאתי למטעי בתר ע"ז אבל ע"י תחבושת שרי, ובכה"ג נמי מתוקמא הכא דכי אמרינן דאין מתרפאין בעצי אשרה היינו היכא דאומרינן לו שאילן אחר מאותו המין לא מועיליהו אלא אשרה בלבד, דבכה"ג אתי למטעי ולאמשוכי בתרא, אבל בירושלמי בפ' אין מעמידין לא משמע הכי, דהתם אמרינן בהדיא שאפי' אמרו לו הבא עלין סתם והביא לו מעצי אשרה ימות ואל יתרפא בהם, וש"מ דטעמא דאיסורא לאו משום דלמא אתי לאמשוכי בתר ע"ז אלא לפי שהוא עובר על לאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם, ואף על גב דליתיה לאו דע"ז ממש, בע"ז וכולהו לאוי דילה אמרינן יהרג ואל יעבור, וכן נמי לרבות חוץ מע"ז ועריות ושפ"ד, בכולהו לאו דערוה אמרי' יהרג ואל יעבור, והכי מוכח בפ' בן סורר ומורה [סנהדרין עה א] דאמרי' התם מעשה באדם א' שנתן עיניו באשה א' והעלה לכו טינא ואמרו הרופאים אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר, ובודאי שדברים הללו אינן גלוי עריות ממש אלא שעבר בהן בלא תקרבו לגלות ערוה שהוא לאו דגלוי עריות.

יח. נימוקי יוסף | מסכת סנהדרין דף יז עמוד ב

[אף נערה מאורסה] תהרג ואל תעבור. כן הלשון ברוב הספרים ופי' תהרג האשה אף על גב דאשה קרקע עולם כדאמרי' גבי אסתר לקמן היינו כשבאו עליה באונס שאין בידה מה לעשות אבל אם אמרו לה נכרים הדביקי פלוני לעצמן תהרג ואל תדביקנו שאם כן הרי היא עושה מעשה בידים אי נמי כגון שהעלה לכו טינא ואיכא מאן דגריס יהרג ואל יעבור ואבועל קאי:

סברא הוא. שלא תאבד נפש דאיכא תרתי איבוד נפש ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא איבוד נפש והוא לא יעבור והני שלשה עבירות דאמרי' דיהרג ואל יעבור לאו דוקא בעבירה גופה אלא אינהו וכל אבזריהו קאמרי' ופי' אבזריהו השייך להם ודוגמתו במנחות [דף עג ב] עולה וכל אבזרהא תדע דאבזריהו נמי יהרג דאמרינן לקמן [דף עה ב] גבי ימות ואל תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תספר עמו אחורי הגדר ואמרינן בשלמא למאן דאמר אשת איש שפיר ואף על פי שאין זו העבירה גופה ואמרי' נמי [פסחים דף כה א] בכל מתרפאין במקום סכנה חוץ מעצי אשרה:

